

O współczesnej ochronie konsumenta na rynku i aktualnych problemach słów kilka (od redaktora prowadzącego)

Przedstawiamy Państwu szósty w tym roku numer iKAR-a jako wyjątkowo pierwszy z dwóch numerów poświęconych problematyce konsumenckiej. Zawiera on osiem artykułów naukowych, jedno opracowanie w formie omówienia projektu ustawy implementującego dyrektywę Omnibus do polskiego porządku prawnego oraz dwa sprawozdania, w tym jedno z Międzynarodowej Konsumenckiej Konferencji Naukowej. Drugi z tegorocznych zeszytów konsumenckich (siódmy) poświęcony został w całości aktualnym problemom ochrony konsumenta na rynku usług finansowych, dlatego niniejszy numer porusza przede wszystkim zagadnienia ochrony konsumenta na rynku w ogóle, ze szczególnym uwzględnieniem aktualnych zjawisk i problemów wynikających z dynamicznego rozwoju i obecności w obrocie konsumenckim nowych technologii oraz pandemii COVID-19, co także wpłynęło na ich jeszcze większe upowszechnienie, ze względu na zalecany i konieczny dystans społeczny. Nie zabrakło w nim również innych opracowań dotyczących ogólnych i aktualnych problemów z zakresu szeroko rozumianego prawa konsumenckiego.

Występujący na przestrzeni ostatnich lat postęp technologiczny, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych, szybkie przetwarzanie dużych ilości danych oraz ich wykorzystywanie wywierają niewątpliwy i istotny wpływ na sposób funkcjonowania współczesnego rynku i jego uczestników, w tym na obrót z udziałem konsumentów, generując jednak nie tylko korzyści, lecz także nowe wyzwania oraz rodzaje ryzyka (szerzej: Rutkowska-Tomaszewska, 2020, s. 3–33 i powoływana tam literatura).

Potencjalne korzyści opisywane często jako „wyższa wydajność”, umożliwiają dostawcom towarów i usług świadczenia ich po niższych kosztach; w szerszej gamie produktów i usług oraz wyboru konsumentów i przedsiębiorstw, nie mogą jednak pomijać i pomniejszać szeregu rodzajów ryzyka i zagrożeń związanych z cyberprzestrzenią czy ochroną danych. Nieprawidłowości związane z digitalizacją i cyfryzacją obrotu, w tym konsumenckiego, i innych sfer życia społeczno-gospodarczego dotyczą bezpieczeństwa cyfrowego (cyberbezpieczeństwa) oraz świadomości kradzieży tożsamości, pozyskiwania danych osobowych i ich nieuprawnionego wykorzystania, transgranicznego świadczenia usług i ochrony konsumentów na rynku. Świat cyfrowy sprzyja anonimowości i przejmowaniu tożsamości innych osób. Cyberprzestępczość jest najszybciej rosnącym ryzykiem dla podmiotów, które nie korzystają z usług specjalistów z zakresu cyberbezpieczeństwa i nie posiadają operacyjnych procedur reakcji na incydenty, co ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo cyfrowe (Rutkowska-Tomaszewska, Bani i Pachuca-Smulska, 2020).

Dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii i dostarczanie konsumentom kolejnych innowacyjnych rozwiązań nasuwać musi pytania: czy jest to rzeczywiście dla nich korzystne, czy jego prawa i interesy są w sposób odpowiedni chronione i czy nie powoduje to jednocześnie ryzyka pewnych zagrożeń, a nawet ujemnych i dotkliwych skutków ekonomicznych i nie tylko? Z jednej strony, procesy te są nieodwracalne z różnych względów (ekonomicznych, mentalnych,

społeczno-kulturowych), z drugiej zaś – stanowią i stanowić powinny poważne wyzwanie dla prawa i uczestników cyberobrotu z udziałem konsumentów w celu zapewnienia najniższym jego uczestnikom właściwego poziomu ochrony i bezpieczeństwa.

Ekspansja nowych technologii na rynku finansowym wymaga zatem zbudowania równowagi pomiędzy innowacyjnością, niekonwencjonalnym podejściem do klienta, wygodą i łatwością korzystania z usług a bezpieczeństwem klienta, jak również samego rynku, na którym są one świadczone. Stanowi to wyzwanie związane z zapewnieniem właściwej i skutecznej ochrony konsumenta w cyberprzestrzeni, w tym także przez informację. Część zagrożeń wynika ze specyfiki technologii, z którą ich użytkownicy nie zawsze są dobrze zaznajomieni i nie mają świadomości związanego z nimi ryzyka. Część natomiast jest konsekwencją decentralizacji sieci internetowej i możliwości oferowania usług właściwie z każdego miejsca na świecie, w każdym języku, z zastosowaniem dowolnych strategii marketingowych. Jest to istotny problem dla organów nadzorujących rynek, ale również dla organów ścigania w przypadkach przestępstw i może oznaczać poważne utrudnienia na etapie dochodzenia roszczeń przez konsumentów. Ochrona interesów konsumentów, nawet gwarantowana przez stosowne przepisy prawa unijnego i krajowego, w obliczu globalizacji sieci internetowej może okazać się iluzoryczna w praktyce. Istotne jest zatem podejmowanie przez różne podmioty szeregu działań zmierzających do edukacji konsumentów, budowania ich świadomości odnośnie do nowoczesnych kanałów dystrybucji i zagrożeń związanych z zastosowaniem nowych technologii, ale także do przeciwdziałania ryzyku, które one generują lub szybkiej reakcji, w przypadku jego wystąpienia (swoistego rodzaju nadzoru w skali makrocybernetycznej i zarządzania cyberkryzysowego). Z dynamicznym rozwojem nowych technologii i ich wszechobecnym zastosowaniem wiąże się nowy rodzaj ryzyka rynkowego w różnych jego obszarach, niezbyt dobrze jeszcze rozpoznanego (ryzyka cybernetycznego), a zarządzanie nim wymaga holistycznego podejścia i wyciągania wniosków z doświadczeń pokryzysowych oraz budowy infrastruktury instytucjonalnej wyposażonej w odpowiednie kompetencje. Istotna jest kwestia cyberbezpieczeństwa, które w świecie cyfrowym bez wątpienia ma charakter priorytetowy, bezpieczeństwa danych osobowych i przeciwdziałania ich potencjalnemu nieuprawnionemu wykorzystywaniu. Niezmiennie, wyzwaniem staje się poszukiwanie rozwiązań stanowiących kompromis między interesem konsumentów a dobrem publicznym, jakim jest zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony konsumenta na rynku a jego rozwojem opartym na nowoczesnych technologiach i zasad konkurencji na nim.

Dodatkowo, wprowadzenie w 2020 r. w związku ze stanem pandemii COVID-19 w wielu krajach licznych ograniczeń w funkcjonowaniu gospodarki, sektorze usług publicznych, jak również w sferze prywatnej oraz wykonywaniu pracy zarobkowej stało się dużym wyzwaniem dla gospodarek, władz krajowych, jak również przedsiębiorców i konsumentów. Wiele państw i ustawodawców zmuszonych było do podjęcia odpowiednich działań, których celem była ochrona i zapewnienie bezpieczeństwa szeroko rozumianych interesów konsumentów oraz pozostałych podmiotów funkcjonujących na rynku, w tym przedsiębiorców.

Całe spektrum tych aktualnych problemów prezentuje przekazywany Czytelnikowi niniejszy numer konsumencki IKAR-a, nie uwzględniający zasadniczo problemów ochrony konsumenta na rynku usług finansowych¹, choć niektóre z zawartych w nim opracowań dotyczą także tej problematyki.

¹ W całości tej problematyce poświęcony jest drugi numer konsumencki (numer 7/2021).

Artykuł otwierający przygotowany przez Martynę Wurm i Łucję Olszewską porusza problem ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami w zakresie podwójnej jakości produktów w świetle zmian wprowadzanych na mocy dyrektywy Omnibus stanowiącej część reform wprowadzonych w ramach „Nowego Ładu dla konsumentów”. Autorki dokonują analizy prawnej problemu tzw. podwójnej jakości produktów, przesłanek stwierdzenia nieuczciwej praktyki przedsiębiorców w odniesieniu do podwójnej jakości produktów, a także przedstawiają katalog możliwych obiektywnych uzasadnień, w oparciu o które przedsiębiorcy mogą usprawiedliwić swoje działania w świetle dyrektywy Omnibus², która ma być implementowana do krajowych porządków prawnych do 28 maja 2022 roku. W artykule zaprezentowano także, na podstawie wyników badań organów krajowych oraz Komisji Europejskiej, sposób rozumienia istotnej różnicy między produktami przeznaczonymi na różne rynki oraz wskazano w jaki sposób przedsiębiorcy powinni dostosować swoje praktyki do nowych regulacji.

Trzy kolejne artykuły poświęcone są tematyce związanej z zastosowaniem nowych technologii w obrocie konsumenckim. Opracowanie autorstwa Justyny Ziobrowskiej porusza kwestie handlu społecznościowego w ramach gospodarki współdzielenia, polegającej na udostępnianiu posiadanych zasobów innym, a także na przyjmowaniu zasobów niebędących naszą własnością. Problem ten zaprezentowany został zwłaszcza w kontekście alternatywnych form inwestowania dla nieprofesjonalnych inwestorów, ponieważ, jak twierdzi Autorka, zjawisko współdzielenia „obserwowane jest głównie w branży turystycznej, transportowej, modowej, gastronomicznej, ale coraz częściej wykorzystywane jest również w branży finansowej”. Z uwagi na to, że platformy społecznościowe pozwalają na sieciowanie osób wokół danej inicjatywy, tworząc nieformalne grupy skupione przy danej inwestycji, Autorka przedstawia koncepcję handlu społecznościowego jako alternatywnej formy inwestowania dla nieprofesjonalnych inwestorów i skutecznego sposobu budowania relacji między inwestorami oraz gromadzenia kapitału.

Postępujący rozwój nowych technologii, automatyzacja oraz szybki rozwój sztucznej inteligencji przyczyniają się do coraz częstszego wykorzystania smart kontraktu w obrocie konsumenckim, co wynika ze specyficznych jego cech (dostępność i łatwość korzystania z nich, minimum formalności, prostota), dlatego kolejny artykuł, autorstwa Małgorzaty Krzemińskiej i Macieja Rzeszutka prezentuje wybrane problemy związane z ich stosowaniem. Wychodząc od niekorzystnych dla konsumenta skutków i potencjalnych zagrożeń, próbują przedstawić możliwe rozwiązania problemów związanych z dokonywaniem czynności prawnych przy użyciu smart kontraktów na każdym etapie dokonywania transakcji, począwszy od etapu przedkontraktowego, przez zawarcie umowy, aż do jej wykonania.

W tym duchu utrzymany jest także artykuł Aleksandry Gnas, która podejmuje temat odpowiedzialności za roboty inteligentne i dokonuje analizy możliwości nadania robotom inteligentnym osobowości prawnej oraz określa zasady, reżimy i przesłanki odpowiedzialności za działania wyrażone przez robota inteligentnego, wskazując także możliwe warianty ubezpieczenia na wypadek szkód przez niego wyrządzonych. Choć rozwój technologii i możliwość korzystania z robotów inteligentnych w różnych sferach gospodarki i życia daje duże możliwości, to jednak zapewnienie

² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2161 z dnia 27 listopada 2019 r. zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 98/6/WE, 2005/29/WE oraz 2011/83/UE w odniesieniu do lepszego egzekwowania i unowocześnienia unijnych przepisów dotyczących ochrony konsumenta (Dz. Urz. UE 2019 L 328/7).

bezpieczeństwa użytkownikom i ułatwienie ich twórcom dalszego rozwoju wymusza odpowiednie regulacje prawne określające przesłanki i podmioty odpowiedzialne za działania robotów inteligentnych, stwarzające ramy ubezpieczenia i zapewniające uczestnikom takiego nowoczesnego obrotu bezpieczeństwo i należyty poziom ochrony.

Z dynamicznym rozwojem nowych technologii wiąże się przetwarzanie danych osobowych z wykorzystaniem biometrii, czyli specjalnych technik przetwarzania danych pozwalających na jednoznaczną identyfikację osoby fizycznej, a jest ono wspierane przez coraz szersze zastosowanie sztucznej inteligencji (*artificial intelligence*) w procesach identyfikowania jednostek. Problem ten podejmuje Adrianna Michałowicz, która w swoim opracowaniu prezentuje tematykę przetwarzania danych biometrycznych, ze szczególnym uwzględnieniem jednej z metod biometrycznego przetwarzania, jaką jest rozpoznawanie twarzy (*facial recognition*). Autorka dokonuje przy tym charakterystyki celów i sposobów wykorzystywania systemów rozpoznawania twarzy, w tym zagrożeń, jakie mogą one powodować dla jednostek, najczęściej obserwowanych naruszeń przepisów RODO³ w związku z przetwarzaniem danych biometrycznych, w tym w systemach wyposażonych w funkcje rozpoznawania twarzy. Wskazuje także na związane z tym wątpliwości natury prawno-etycznej i rodzące się pytania dotyczące zasadności i konieczności sprawowania „biometrycznej kontroli” nad społeczeństwem, zwłaszcza w kontekście zakresu możliwej ingerencji w prawa podstawowe jednostek, jak i w kontekście rosnącego wykorzystywania mechanizmów sztucznej inteligencji na potrzeby tego rodzaju przetwarzania oraz projektowane regulacje dotyczące wykorzystywania w UE systemów zdalnej identyfikacji biometrycznej.

Dwa kolejne artykuły poświęcone zostały problemom bezpośrednio związanym z pandemią COVID-19 spowodowanej wirusem SARS-CoV-2, która dotknęła świat na początku 2020 roku i spowodowała istotne i głębokie utrudnienia w funkcjonowaniu gospodarek w bardzo wielu państwach. W konsekwencji miała także wpływ na funkcjonowanie rynku finansowego, gdyż doprowadziła do zaburzeń w płatnościach między uczestnikami obrotu gospodarczego, w wyniku utraty płynności przez przedsiębiorców, w szczególności z sektorów, których działalność została ograniczona w największym stopniu przez obostrzenia. Spowodowało to znaczące utrudnienie w prowadzeniu działalności gospodarczej, a w konsekwencji – utrudnienia w spłacie kredytów bankowych.

W tym kontekście istotnego znaczenia nabrała możliwości odroczenia spłaty kredytów przez banki jako kredytodawców, mając na uwadze potrzebę zwiększenia płynności finansowej u kredytobiorców w ramach działań koordynowanych na poziomie Unii Europejskiej w szczególności poprzez Europejski Urząd ds. Nadzoru Bankowego (EBA). Przybrały one postać tzw. pozaustawowych moratoriów kredytowych – uzgadnianych przez sektory bankowe w poszczególnych państwach, a także w niektórych państwach członkowskich – polegających na odroczeniu spłat wybranych kredytów bankowych w przepisach powszechnie obowiązujących. Zagadnieniu temu, z perspektywy analizy polskich rozwiązań w zakresie ustawowych moratoriów kredytowych, i ich ocenie zgodnie z konstytucyjnymi zasadami ograniczenia praw i wolności prowadzenia działalności gospodarczej na gruncie polskiej Konstytucji oraz zgodności z konstytucyjną zasadą proporcjonalności ograniczeń działalności gospodarczej, poświęcony został artykuł autorstwa Piotra Gałązki. Opracowanie to jest potwierdzeniem bogactwa problematyki konsumenckiej i prawa

³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE, Dz. Urz. UE L 119 z dn. 4.05.2016 r., str. 1.

konsumenckiego, które wymyka się z jakichkolwiek dotychczasowych podziałów gałęziowych i dziedzinowych, a często jest na styku prawa publicznego i prywatnego czy też prawa cywilnego, prawa bankowego, prawa gospodarczego, prawa konstytucyjnego, prawa ochrony konkurencji, prawa europejskiego (szerzej: Rutkowska-Tomaszewska, 2020a).

W kontekście pandemii wirusa SARS-CoV-2 Damian Littwin przedstawia wybrane zagadnienia prawne związane z ubezpieczeniem utraty zysku i odpowiedzialnością ubezpieczyciela za szkody powstałe w wyniku epidemii i nowych reżimów sanitarnych. Skupia się na pojęciu szkody i interesu ubezpieczeniowego w kontekście ubezpieczeń BI i NDBI. Co bardzo cenne, dokonuje analizy porównawczej ofert ubezpieczeń utraty zysku dostępnych na polskim rynku ubezpieczeń pod kątem ochrony ubezpieczeniowej w dobie epidemii wirusa SARS-CoV-2, dodatkowo sięgając do orzecznictwa i rozwiązań stosowanych w innych porządkach prawnych (brytyjskim i amerykańskim) dotyczących tego rodzaju ubezpieczenia. Autor próbuje poszukiwać odpowiedzi na pytania dotyczące przedmiotu, przesłanek i ograniczeń odpowiedzialności ubezpieczyciela w ubezpieczeniach BI.

Ostatni z zamieszczonych w tym numerze artykułów autorstwa Anny Urbanek prezentuje wybrane decyzje Prezesa UOKiK wydane w latach 2020–2021 a dotyczące naruszeń zbiorowych interesów konsumentów w sprawach o charakterze niefinansowym. Autorka dokonała analizy i oceny antykonsumenckich praktyk przedsiębiorców sprzecznych z wybranymi aktami prawnymi oraz ogólnymi zasadami uczciwości w relacjach z konsumentami wynikającymi z ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym⁴, jak i innych aktów przewidujących mechanizmy ochrony konsumenta na rynku, jak ustawa – Prawo telekomunikacyjne⁵, ustawa o prawach konsumenta⁶, ustawa – Kodeks cywilny⁷ czy ustawa o ochronie praw nabywcy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego⁸.

W ramach omówienia, Małgorzata Miś i Grzegorz Miś, dokonują oceny implementacji dyrektywy Omnibus do polskiego porządku prawnego w kształcie zaproponowanym w projekcie ustawy o zmianie ustawy o prawach konsumenta oraz niektórych innych ustaw. Przyjmując praktyczny punkt widzenia i kierując się kryteriami utylitaryzmu prawnego oraz możliwością zastosowania prawa w praktyce, analizują przepisy w kształcie zaproponowanym w projekcie, dokonują ich oceny i zastanawiają się w jakim kierunku może pójść praktyka i judykatura, jeśli przepisy w proponowanym kształcie wejdą w życie. Zaznaczają przy tym, że ważne jest, by ich uwzględnienie przyczyniło się do realizacji celów wskazanych w dyrektywie Omnibus, odnoszących się do definicji internetowej platformy handlowej i pokazu, wyłączeń stosowania jej przepisów, zakazu przyjmowania płatności przed upływem terminu do odstąpienia od umowy, uwzględnienia w cenie podatku od towarów i usług oraz akcyzy.

W tym numerze IKAR-a znalazły się także sprawozdania z dwóch niezwykle ciekawych przedsięwzięć naukowych mających istotną wagę dla problematyki ochrony konsumenta na rynku zdominowanym współcześnie przez nowe technologie, które poza korzyściami niosą ze sobą co najmniej tyle samo zagrożeń m.in. dla konsumentów jako ich użytkowników.

⁴ Ustawa z 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (t.j. Dz.U. 2017, poz. 2070).

⁵ Ustawa z 16.07.2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (t.j. Dz.U. 2021, poz. 576).

⁶ Ustawa z 30.05.2014 r. o prawach konsumenta (t.j. Dz.U. 2020, poz. 287).

⁷ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1740).

⁸ Ustawa z 16.09.2011 r. o ochronie praw nabywcy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1445).

W sprawozdaniu z VIII Międzynarodowej Konsumentckiej Konferencji Naukowej „Wyzwania dla prawa konsumentckiego w wymiarze globalnym, regionalnym i lokalnym”, która miała miejsce w Łodzi w październiku 2021 r., Anna Urbanek zaprezentowała w całości problematykę poruszaną w referatach wygłaszanych przez polskich i zagranicznych ekspertów prawa konsumentckiego oraz głosy w dyskusji zabierane przez przedstawicieli organizacji konsumentckich, przedsiębiorców, naukowcy i praktyków. Motywem przewodnim tegorocznej konferencji konsumentckiej był ogłoszony w listopadzie 2020 r. „Nowy program na rzecz konsumentów”⁹ prezentujący plan realizacji unijnej polityki konsumentckiej do 2025 r. i wskazane w nim obszary priorytetowe, jak: transformacja ekologiczna i cyfrowa; dochodzenie roszczeń i egzekwowanie praw konsumentów; potrzeby szczególne określonych grup konsumentów oraz współpraca międzynarodowa.

Profesor Monika Namysłowska wraz z Profesorem Piotrem Tereszkiwiczem są autorami sprawozdania z 2. edycji projektu prawa technologii najnowszych i technologii przyszłości (TechLawClinics), współfinansowanego przez Erasmus+, którego koordynatorem jest Katolicki Uniwersytet w Lyonie (Francja), a uczestnikami, poza już wymienionymi uczelniami, także Uniwersytet im. Radbouda w Nijmegen (Holandia) oraz Uniwersytet Piemontu Wschodniego (Włochy). Edycja projektu w roku akademickim 2020/2021 odbyła się na Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Łódzkim. Poruszana w ramach projektu problematyka o pionierskim charakterze była przedmiotem zajęć na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego oraz na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dla studentów wyłonionych w procedurze rekrutacyjnej zajęcia odbywały się równolegle we wszystkich partnerskich uniwersytetach, a ich celem był rozwój wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych o kluczowym znaczeniu dla prawników XXI wieku, z zastosowaniem nowoczesnej formuły zajęć łączącej symulację procesu, wykłady, warsztaty i spotkania z praktykami. Motywem przewodnim tej edycji było zastosowanie smart kontraktów w wykonaniu umowy między przedsiębiorcą a nieprofesjonalnym inwestorem. Zadaniem studentów UJ i UŁ (którzy przyjęli różne role procesowe: powoda, pozwanego, sądu, biegłych, rzecznika interesu publicznego) było zaś rozstrzygnięcie sporu w ramach *moot court* i rozwiązanie przypadku dotyczącego oceny prawnej kryptowaluty z blockchainu Ethereum jako środka rozliczeń między stronami. Co warto zaznaczyć, wymiernym efektem projektu jest przygotowany przez uczestników zajęć na WPiA UŁ – Małgorzatę Krzemińską i Macieja Rzeszutka – artykuł naukowy dotyczący problematyki smart kontraktów, który prezentujemy w niniejszym numerze.

Dokonany przegląd problematyki poruszanej w artykułach zamieszczonych w tegorocznym numerze szóstym IKAR-a wskazuje nie tylko na jego aktualność, żywotność i doniosłość, lecz także wpisuje się w bieżące tendencje dotyczące postrzegania organów publicznych i roli państwa w zapewnieniu wysokiego i skutecznego poziomu ochrony konsumenta i egzekwowania prawa konsumentckiego oraz praw konsumenta nim gwarantowanych. Wynikają one z programu wzmacniania zaufania konsumentów do rynku, jego bezpieczeństwa na nim, w świetle rosnącego ryzyka

⁹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, Nowy program na rzecz konsumentów Poprawa odporności konsumentów na potrzeby trwałej odbudowy, COM/2020/696 final; dalej: Program.

naruszeń w całej UE oraz unowocześnienie unijnych zasad ochrony konsumentów, roli państwa i organów publicznych w tym obszarze¹⁰ w „Nowym Ładzie dla konsumentów”¹¹.

Wszystkim Czytelnikom życzę ciekawej lektury i mam nadzieję, że poruszane w tym numerze problemy staną się inspiracją do dalszych, nie mniej ciekawych rozważań naukowych, doniosłych nie tylko z teoretycznego, lecz także praktycznego punktu widzenia.

Wrocław, 13 grudnia 2021 r.

dr hab. Edyta Rutkowska-Tomaszewska, prof. UWr

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

<https://orcid.org/0000-0001-9359-7034>

Bibliografia

Rutkowska-Tomaszewska, E. (2020). FinTech: conceptual and regulatory problems: some introductory remarks. W: E. Bani, B. Pachuca-Smulska, E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *Public and private law and the challenges of new technologies and digital markets. Vol. 2. Legal aspects of Fintech*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

Rutkowska-Tomaszewska, E. (2020a). Prawo ochrony konsumenta usług finansowych w świetle założenia racjonalnego ustawodawcy: kilka wybranych uwag. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji*, 120(2). <https://doi.org/10.19195/0137-1134.120.85>.

Rutkowska-Tomaszewska, E., Bani, E. i Pachuca-Smulska, B. (red.). (2020). *Public and private law and the challenges of new technologies and digital markets. Vol. 1. Regulatory challenges*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

¹⁰ Por. m.in. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Europejski program na rzecz konsumentów – wzmacnianie zaufania i wzrostu” COM/2012/0225 final; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady „Nowy program na rzecz konsumentów Poprawa odporności konsumentów na potrzeby trwałej odbudowy”, Bruksela, dnia 13.11.2020 r. COM(2020) 696 final.

¹¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego z dnia 11.4.2018 r., COM(2018)183 final, a w jego następstwie akty prawa unijnego: dyrektywa (UE) 2019/2161 w sprawie lepszego egzekwowania i unowocześnienia unijnych przepisów dotyczących ochrony konsumenta; dyrektywa 2020/1828 z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie powództw przedstawicielskich wytaczanych w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylająca dyrektywę 2009/22/WE (Dz.U. L 409 z 4.12.2020, str. 1–27); dyrektywę 2019/2161 z dnia 27 listopada 2019 r. zmieniającą dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 98/6/WE, 2005/29/WE oraz 2011/83/UE w odniesieniu do lepszego egzekwowania i unowocześnienia unijnych przepisów dotyczących ochrony konsumenta (Dz.U. L 328 z 18.12.2019, str. 7–28).